

Folkesagn fra Thy og Mors i Svend Grundtvigs Samlinger.

VED DR. PHIL. INGER M. BOBERG.

EN af Dansk Folkemindesamlings største Skatte er Sv. Grundtvigs store Samling af Folkeminder fra alle Landets Egne, indsamlet fra han i 1843, knap 20 Aar gl., rettede en offentlig Opfordring til det danske Folk om, mens det endnu var Tid, at hjælpe sig at optegne de gamle Kæmpeviser - det, der først havde vakt hans Interesse -, til han i 1883 lukkede sine øjne. Det var især de unge, der med Begejstring fulgte Opfordringen; ikke alene de studerende i Hovedstaden og Præstedøtre og adelige Damer, der sad rundt paa Herregaardene og ikke havde stort at fordrive Tiden med, men ogsaa unge Gaardmandssønner og -døtre, der gennem Seminarier og Højskoler havde faaet øjnene aabnet for de Værdier, der ligger gemt i vore Folkeminder. Og var der end nogle, der i en stakket oplussende Begejstring kun satte det paa Papiret, som de i øjeblikket havde indenfor Rækkevidde, saa var der ogsaa andre, der med udholdende Troskab forfulgte den een Gang vakte Idé og blev ved at optegne, hvad de traf paa, og hvor de kom hen i Livet.

En Del af det Stof, der saaledes indsamledes, blev trykt i Sv. Grundtvigs Samlinger "Danmarks gamle Folkeviser" (1853 ff.), "Gamle danske Minder" I—III (1854-67) og "Danske Folkeæventyr" I-III (1876-83), men Størstedelen var endnu ved hans Død utrykt. Senere har E. Tang Kristensen optaget meget af det i sine store Udgaver af "Danske Sagn" I-VII og 2. Række I-II (1890-1929), "Jydsk Almueliv" I-VI (1891-1905) og andre Steder. Men endnu er der noget tilbage, der aldrig har været trykt. Med Understøttelse af Carlsbergfondet har Arkivar Hans Ellekilde ladet denne Rest afskrive, og med hans elskværdige Tilladelse udgiver jeg herved de Sagn deri, som stammer fra Thy og Mors. De er ordnet paa den Maade, som Arkivar Ellekilde i sin Redegørelse for Højby Sogns Folkesagn (Skr. udg. af Foren. Danm. Folkeminder Nr. 40 (1933)) har opstillet som mønstergyldig: først Sagn om *Naturmindesmærker*: Bakker, Søer, Vandløb, Havet og mærkelige Kilder, Sten og Træer. Dernæst Sagn om *Kulturmindesmærker* fra Oldtid og Middelalder: Stendysser og Gravhøje, Kirker og Voldsteder. Sagn om *historiske Begivenheder*: Krig og Pest, og *historiske Personer*: Herremænd, Præster, kloge Folk, Hekse, Skiftinger og Ign. Og til Slut Sagn om *Gengangere* og om *Nissen* som Hjemmets Vætte samt Beretninger om oplevede *Begivenheder af overnaturlig Karakter*.

Men først et Par Ord om dem, der har optegnet disse Sagn. De fleste er ret ukendte Personer; om flere ved vi kun, hvad der fremgaar af de Breve, de har

sendt sammen med deres Optegnelser. Bedst kendt er *Anders Chr. Poulsen Dal*, Galtrup Højskoles Stifter og i en Aarrække Lærer ved Kolds Højskoler i Ryslinge, Dalby og Dalum (1851-63). Det var som Lærer i Dalby, i Aarene 1855-57, og tilskyndet af den første Samling "Gl. danske Minder", at Poulsen begyndte at optegne Folkeminder, dels efter Elever paa Højskolen, dels efter Fortællere fra sin Hjemegn i Thy. Han var ganske vist ikke Thybo af Fødsel, men allerede da han var 7 Aar gl., flyttede hans Forældre fra Fabjerg ved Lemvig, hvor han var født 1826, til Heltborg, og her tilbragte han det meste af sin Ungdom, til han i 1846 tog Eksamen fra Snedsted Seminarium. Men for øvrigt er hans Liv saa godt kendt, at der ingen Grund er til at gaa nærmere ind paa det, især da hans thyske Optegnelser væsentlig indskrænker sig til nogle Æventyr og Sagn trykt i "Gl. danske Minder" II.

Poulsens Bekendtskab med Kold skriver sig fra Rybjerggaard ved Ringkøbing, hvor Kold i 1847 opholdt sig som Huslærer, samtidig med at Poulsen var hos Pastor Hassenfeldt paa Holmsland (senere Velling). Og Kolds Madmoder dér, *Mette Marie Conradine Bruhn*, har ogsaa optegnet enkelte Sagn fra Thy. Hun var nemlig Datter af Proprietær Schönau paa Kjølbygaard, i 1829 gift med den 28-aarige Thomas Bruhn paa Rybjerg. Han var fra Flensborg og af tysk Slægt, men en varmt dansksindet Mand, og ogsaa hans Kone "en højhjertet Dannekvinde, der baade ved sin Begavelse og Hjertelag ragede op over Mængden", som der blev skrevet i nogle smukke Mindeord ved Bruhns Død 1889¹). I deres gæstfri Hjem samledes der en Kreds af grundtvigsk prægede Mænd: Præsterne Hassenfeldt fra Holmsland, Viktor Bloch fra Lønborg og Peter Tang fra Velling; ogsaa et Par unge Kateketer fra Ringkøbing som Vilh. Birkedal og Skolemanden H. J. M. Svendsen fandt Vej herud. Saa det var ikke saa mærkeligt, at Fruen i Huset ogsaa har ønsket at yde sin Skærv til Sv. Grundtvigs Sag. Det er dog ikke blevet til ret meget, og intet af det har nogensinde været trykt.

Foruden hende har endnu to Kvinder optegnet Folkeminder til ham fra Thy og Mors. Den ene er en *Jomfru Bernstorff* paa Brejninggaard. Gennem Hanne Fenger paa N. Vosborg, en god Veninde af Sv. Grundtvigs Søster Meta og selv en af hans bedste Optegnere, sendte hun i 1855 fem smaa Blade med Sagn fra Thy og Vestjylland; deraf har Tang Kristensen trykt to i Danske Sagn (IV Nr. 872 og 1326). Den anden er en Bondepige *Marie Sandahl*, der

¹ Se Tidsskriftet *Danskeren* III 1889 S. 47-58.

i 1870 meddelte Fr. L. Grundtvig, Svend Gr.s yngre Halvbroder, en Række Sagn fra Mors og Thy - enkelte trykt i Danske Sagn I Nr. 127, 573 og III Nr. 259, 723 - og senere selv har optegnet Folkeminder fra de forskellige Steder i Vestjylland, hvor hun har haft Pladser. Om hende ved vi en lille Smule mere end om Jomfru Bernstorff, idet der er bevaret et Par Breve fra hende til Sv. Grundtvig fra Aarene 1873-77. Man ser deraf, at hun paa det Tidspunkt har været syg, og hun beder ham hjælpe sig at faa en Stilling hos en svagelig Dame, der skal rejse sydpaa, da det er blevet anbefalet hende selv af Lægen saa vidt muligt at komme til at bo i et mildere Klima. Man faar Indtryk af en beskedne og from Natur, angst for, at hendes Anbefalinger skal sige mere, end hun kan staa ved; men om hendes Forhold til Folkemindeindsamlingen faar vi ikke noget at vide. Det sidste Brev, der findes, er sendt fra Paris, hvor hun har faaet en Plads, som hun ønskede den.

De betydeligste Optegnere finder vi dog blandt Lærerne, der jo i det hele taget har betydet meget for Folkemindeindsamlingen²). Foruden Poulsen Dal er der Johs. Nielsen i Randrup, der i 1856 har indsendt Bidrag til Sv. Grundtvig, P. Uhrbrand i Lyngby ved Grenaa, C. Jensen i Stenild ved Hobro, Poul Henriksen i Flade og Peder Christensen i Kvols.

Johs. Nielsen var født i Lyngs 1828 og virkede fra 1849 til 1895 som Lærer i Randrup, hvor han ogsaa døde, 1905, saa han altsaa har tilbragt hele sit Liv i Thy. Om ham har Aug. F. Schmidt skrevet udførligt i nærv. Aarboeg for 1932.

Peter Uhrbraud var ogsaa født i Thy, i Aarup. 1836, men kom ikke mere tilbage dertil. Efter at have taget Eksamen fra Lyngby Seminarium blev han Huslærer i Feldsted Præstegaard i Sønderjylland, senere Lærer i det samme Lyngby, i Ungstrup v. Torning og endelig i Illerup v. Kallundborg, hvor han døde 1913. (Se Lærerne og Samfundet III, S. 382). Lige til han kom til Illerup, optegnede Uhrbrand Folkeminder til Sv. Grundtvig. Ogsaa med Tang Kristensen har han været i Forbindelse: Allerede i Lyngby havde de kendt lidt til hinanden, og ved et Skolemøde i København 1890 opsøgte Tang Kristensen Uhrbrand, som han hørte var med, og fik en Indbydelse til at besøge ham i Illerup. Den Tur, fortæller Tang Kristensen i "Minder og Oplevelser" (III S. 339, 345-6, sml. IV S. 6, 8, 179, 216 og 337) "var meget mere fornøjelig end Kjøbenhavnsturen, og den kostede mig ikke noget. Der i Illerup benyttede jeg Tiden helt godt, bl.a. til at sidde oppe i Skolestuen, hvor der var Ro, og gennemse en Del Optegnelser af Folkeminder, Uhrbrand havde taget i sine yngre Aar, særlig mens han var i Lyngby. Der havde han faaet den gamle Jens Tovbro til at fortælle for sig, og samme Mand har jeg da ogsaa senere besøgt og faaet noget mere at vide af. Jeg tog saa Afskrifter af

Optegnelserne, og en hel Del af dem har jeg ladet trykke i Efterslæt til Skattegraveren (og i Danske Sagn, Udg.). Uhrbrand var ret fornøjelig at besøge. Han var bleven skilt fra Konen, maaske Skylden for en Del laa hos ham - Nok er det, han havde en Husbestyrerinde, og det var morsomt at høre, hvordan han kunde buldre imod hende, for han var noget af en Buldrebase, men hun tog aldeles intet Hensyn dertil, og han mente ikke nu heller noget med det. Vi skiltes ad som Venner, og jeg har senere besøgt ham igen. Det interesserede mig jo meget at høre ham fortælle om de lagttagelser, han havde gjort over Lygtemænd, og han kunde vise mig de Steder, hvor de især færdedes. Han har ogsaa om dem skrevet en meget læseværdig Afhandling, som han fik optaget i "Naturen og Mennesket, udg. af S. Mørk Hansen (1890). Jeg var hos Uhrbrand i halvfjerde Dag . ."

Om Lærer *C. Jensen* i Stenild ved vi ikke andet, end hvad han selv skriver til Sv. Grundtvig sammen med de faa Optegnelser, han i 1855 sender, nemlig at han stammer fra Thy og husker Sagnene fra sin Barndom der: "Mange har jeg desværre glemt, som jeg maaskee kunde faae opfriskede, ifald jeg, hvad jeg haaber, kommer til Thy mere, og det skal da være mig en Glæde at tilstille Hr. Lieutenant Alt, hvad jeg i saa Henseende kan faae samlet, hvis De finder, at Ovenstaaende er en Plads værdig i Deres Udgave af "Gamle danske Minder". Det var imidlertid kun eet af de Sagn, han sendte, som blev trykt dér (Gl. d. M. III Nr. 116; to andre findes i Danske Sagn I 1295 og III 2254), og hvad enten Manden nu er blevet krænket derover, eller han aldrig naaede hjem til det Thy, som han længtes saadan efter, nok er det, Sv. Grundtvig fik aldrig mere end de samme to Blade fra ham.

Peder Christensen i Kvols var derimod trolig til at sende Bidrag ind. Begyndelsen var ellers ikke saa lovende. Som Husmandsson, født 1839 i Rakkeby, og dimitteret fra Ranum Seminarium 1861, havde han for at kunne læse været nødt til at stifte Gæld, og den første Stilling, han fik ved Skolevæsenet i Skive, var saa slet lønnet, at han maatte se at søge andre Udveje for det økonomiske. Bl.a. havde han da tænkt sig, at han maaske kunde tjene lidt Penge ved de Sagn, han havde samlet, enten ved selv at udgive dem eller ved at faa en mindre Afstaaelsessum paa 25 Rdl. af Sv. Grundtvig. Det kunde denne imidlertid slet ikke indlade sig paa, og det lykkedes ham da ogsaa at gøre det begribeligt for Christensen, saa han i Stedet for Penge fik forskellige Bøger sendende; det passede saa meget bedre, som Christensen var en stor Bogsamler: "Bøger er i Sandhed kjærere for mig end Penge", skriver han i sit Svarbrev paa Grundtvigs Forslag, d. 7. Nov. 1862, "De kan see det af følgende. For at kunne gennemgaa Seminariet maatte jeg laane hver Skilling og er derved kommen i en 7-800 Dl. Gjæld, men i denne og den følgende Tid har jeg samlet (paa $\frac{1}{2}$ Aar) en lille Skat af Literaturen, som stadig forøges, saa at jeg nu har 585 Bind til Værdi 720 Rdl. omtrent - af

² Sml. H. Ellekilde: "Lærerne og Folkemindearbejdet" i Lærerne og Samf. I (1913) S. 32-73.

Danmarks udsøgte Literatur, havde jeg Raad som jeg har Agt, saa vilde jeg anlægge en stor Folkebibliothek. I Nørre-Jylland er der Romanbibliotheker nok, men der er ingen gode Samlinger af det bedste christelige og folkelige i vor og Sverrigs rige Literatur. Jeg har nemlig øvet mig i Bogbinderiet saa længe, at jeg kan magte det til enhvers Tilfredshed, og derved har jeg omtrent tjent de nævnte Bøger; men nu er det lidt, jeg kan faa udrettet: et Embede ved tvende daarlige Skoler -, dog har jeg i Tiden 92 Bind under Arbejde af mine egne, som jeg haaber at faae færdig med Forgyldninger og alt til midt i Vinteren". Mange Aar efter fik han i Kvals Besøg af Evald Tang Kristensen, der ogsaa fik hans Bogsamling forevist. Tang Kristensen bemærker dog, at han "læste vist ikke noget i den! Han var godt kjendt med Bogtitlerne og satte megen Pris paa, at Bøgerne saa godt ud. Men han var jo ogsaa Bogbinder og var virkelig dygtig i det Fag. Derfor bestilte jeg ham samtidig til at binde nogle Bøger ind for mig, som jeg saa vilde sende ham, naar jeg kom hjem. Arbejdet blev ogsaa udført til min Tilfredshed, og han var meget billig dermed. Men Manden var dog ikke hyggelig at være hos, da han led stærkt af Melankoli - -. Som sagt hans Bøger var ham et og alt, og Konen syntes ikke om hans Bogkjøb og hans store Interesse for dem" (Minder og Oplevelser III S. 503-4). I sine Breve til Sv. Grundtvig kommer Christensen ogsaa stadig ind paa sine Bøger og ønsker, at han havde Raad til at rejse til København for at undersøge Antikvarboghandlerne.

Det er tydeligt nok ikke de almindeligste Lærere, der har givet sig i Lag med Indsamlingsarbejdet. Det er nogle, der ikke har haft nok i den Gerning, de er sat til, og de trange Forhold, de er kommet til at virke under. Ofte er de endt som Særlinge; men da de var unge, faldt Grundtvigs Opfordring i frugtbar Jord hos dem. Og der var een, hvis Ildhu Tiden ikke havde slukket. Det var Morsingboen Poul Henrichsen i Flade, "Morslands Voltaire", som han er bleven kaldt. Han var 55 Aar gl., født i Hvidbjerg 1799, da han begyndte at optegne Sagn til Sv. Grundtvig. To Aar efter blev han tvunget til at tage sin Afsked, paa Grund af Kværlanteri i Almindelighed og et lille Skrift "Om Ritualen" i Særdeleshed. Poul Henrichsen har selv forfattet sin Biografi: "Min Vandring gennem Livet eller En Skolelærers Stilling for 60 Aar siden", fuld af Anklager mod Præster og andre øvrigheds personer og Beklagelser over de usle Skoleforhold i Flade. Den er trykt i Saml. til Jydsk Hist. og Top. 4 Række Bd. I S. 359-464 og altsaa let tilgængelig, saa jeg skal ikke komme nærmere ind paa denne mærkelige Mands Liv³).

Henrichsen har imidlertid ikke sendt sine Optegnelser direkte til Sv. Grundtvig. De er indsendt af hans gode Ven *Rasmus Hendrich Kruse*,

"Naturmaler" og Proprietær paa Gaarden Sorgenfrie paa Fur, der ogsaa selv har optegnet Sagn fra Fur og Mors. Om Kruses personlige Forhold ved vi ellers kun, at han er født i Naurup o. 1797, men har boet paa Fur fra sit 18. Aar og forfattet en Beskrivelse over Øen. I sine Breve til Grundtvig overhænger han ham stadig med Bønner om Raad og Hjælp til at faa dette og andre Værker trykt eller paa anden Maade omsat i Penge, og Klager over den Behandling, han har været Genstand for fra Oldnordisk Museums Side. Oprindeligt har hans Interesse nemlig været arkæologisk, og han har et Par Somre foretaget Indsamlingsrejser for Museet; men det er aabenbart endt med et Brud, da han ikke syntes, han blev paaskønnet, hverken økonomisk eller paa anden Maade. Og da han saa senere kom i Forbindelse med Grundtvig, der formodentlig er bleven gjort opmærksom paa ham fra Museet, udøste han sit Hjerte for ham, til ogsaa dette Forhold efterhaanden kølnedes. Det sidste Brev fra hans Haand, dateret 16. Jan. 1858, mangler den sædvanlige ærbødige Overskrift til "velbaarne Hr. Lieutenant S. G., Ridder af Dannebrog!" og der begyndes straks:

"Uagtet jeg ikke har havt den Ære nogensinde at modtage Svar paa min seneste ærbød. Skrivelse til Dem, vilde jeg dog, da jeg var i Kbhavn sidstafvigte Octbr., gjerne havt den Fornøjelse at hilse paa Deres Velbr., men De var flyttet, og Folkene paa Stedet mente, De var flyttet ud paa en af Broerne. Min Tid var saare afmaalt, og saaledes blev der ikke af Besøget, men ikke desto mindre erindrer jeg godt mit Løfte til Dem, og har den Ære hermed at fremsende en Fortsættelse af Sagn. Det er denne Gang vel ikke meget, men Ordsproget siger, "med Tiden kommer Alt", og saaledes maa Hr. Leutnanten ogsaa vente senere Sendelser, blot de ere efter ønske. Jeg har da endt mine 2 sidste Somres antiquariske Rejser i Jylland, og Professor Worsaae har forsikret mig, at han var særdeles tilfreds baade med mit Arbejde og med min Oekonomie, men Kroningen for mit Arbejde og Slid blev borte: jeg modtog af ham efter Rejseomkostningernes Fradrag 27 Rdl., det var en god Løn for 2 Sommeres Rejse, især da man var saa tilfreds med min Mission, rigtignok lovede han at indstille mig til Dannebrogskorset, men det maae den gode Mand nok have glemt, thi fra Octbr. og til nu er dog en lang Tid, og jeg finder mig heller ikke iblandt Udnævnelserne til Nytaar - -. Deres Velbaarenhed tilgiver gunstig, at jeg omtaler forestaaende, der jo aldeles er Dem uvedkommende, men da jeg har den Ære at tilskrive Dem, har jeg ikke kunnet holde tilbage at fortælle Dem, hvorledes det er gaaet mig. Jeg anbefaler mig stedse til Deres Godhed og Gunst, og idet jeg tilønsker Dem et glædeligt Nytaar, har jeg den Ære med megen Agtelse at tegne mig Deres Ærbødige R. H. Kruse."

Siden har vi ingen Oplysninger om Kruses Skæbne eller naar han er død. Hans Beskrivelse over Fur blev

³ Se ogsaa Lærerne og Samf. I S. 119, 194, 361, IV S. 54 og Suppl. til Erslevs Forf. Lex. I S. 771. Et enkelt af de Sagn, han optegnede, er trykt i Danske Sagn I 1426.

først trykt i 1866-67 i ”Samlinger til jydsk Historie og Topografi”, formodentlig paa Svend Grundtvigs Tilskyndelse, men uden nogen Kommentar angaaende Forfatteren, saa vi ikke ved, om han muligt allerede dengang har været død. I Gamle danske Minder blev der ikke optaget noget af, hvad han havde optegnet, men Tang Kristensen trykte det meste i Danske Sagn I-V og i Jydsk Almueliv.

Forbilledet for Kruses Furbeskrivelse er vel nok den ”Beskrivelse over Øen Mors”, som Provst Caspar Schade i Nykøbing udgav i Aaret 1811. Heri findes ogsaa en Del Folkesagn, ligesom han efterlod adskillige Optegnelser af kulturhistorisk og sproglig Art, han har bl.a. været Bidragyder til Molbechs Dialekt-Lexikon⁴). Ved hans Død blev disse Optegnelser desværre spredt for alle Vinde, men nogle af dem havnede efter Aars Forløb hos en Sønesøn, en ung Købmand *A. H. Schade*. Denne havde aabenbart arvet hans Interesser og sendte Optegnelserne videre til Sv. Grundtvig, saa han kunde tage Afskrifter af dem. Og ikke nok dermed: han opfordrede ogsaa andre, saaledes Johs. Nielsen i Randrup, til at optegne Folkeminder⁵) og optegnede selv Sagn fra Mors. ”Da jeg elsker mit Fædreland og navnlig min Fødeø i Særdeleshed”, skriver han i 1854, ”fik jeg for et Par Aar siden Lyst til at samle enkelte adspredte Ting herfra. Jeg fik mig en Samling Oldsager herfra, som nu udgjør hened en fyrretyve forskellige Stykker, og fik tillige enkelte Sagn at vide. Da jeg i sidste Uge fik Deres tvende Bøger⁶), blev jeg ”varm” og opskrev nogle Træk, som jeg havde hørt i min Barndom, tilligemed flere, jeg blev fortalt. Det er en Prøve, jeg har taget mig den Frihed indlagt at tilstille Hr. Lieutenanten, til hvis Raadighed de staae - -“. Korrespondancen med Sv. Grundtvig fortsættes til 1860, samtidig med at han indsender forskellige Smaating, men ophører saa. De synes ogsaa at have truffet hinanden personligt i København. I 1856 har Schade Besøg af stud. theol. *Nik. Christensen* fra Aaby, Sv. Grundtvigs største Optegner, som har gennemløjet ikke alene sin Hjemstavn, Vendsyssel, men ogsaa andre Egne, bl.a. Thy og Mors; det er dog af mere tilfældig Art, hvad han har optegnet her⁷). Om

⁴ Sml. Hist. Aarvog f. Mors 1924 S. 109—11 og 1925 S. 85-114, for øvrigt Aug. F. Schmidt: Morsingboer i gl. Dage I 1930 S. V-VI.

⁵ Se Brev fra denne i DFS XIII Bl. 282, d. 5. April 1857.

⁶ De to første Hefter af ”Gl. danske Minder”. Schade sendte dem senere til Johs. Nielsen til Gennemlæsning; men denne var meget misfornøjet med dem: ”det var daar lige Hjemmelsmænd, der havde bragt levende Sagn paa dødt Papir og i et Sprog, Sagnfortællerne, de egentlige Sagnfortællere fra først af, slet ikke forstode, eller kun jammerligt kunde bruge. Det var Frøkener og Fruer, der med ziirlig Stiil havde opsmurt mine Barndoms minder, min Barndomstro. Hvad vide saadanne Mennesker af Lægfolks Overtro! Det er kun paa anden eller tredie Haand, at de kunne faae saameget som en halv Mundfuld, og saa brækkes det op igjen paa en gyselig Maade - -“.

⁷ Se om ham i Elvius’ og M. Groshennig og Th. Hauch-Fausbølls Præstehistorie henholdsvis S. 413 og II S. 145, og Vendsyssel Tidende 3/3 1926 ved G. Østergaard.

Schades senere Virksomhed ved vi, at han endnu i 1868 indsendte nogle Oldsager til Oldnordisk Museum, og i 1889 som Storkøbmand og Vicekonsul i Nykøbing havde Besøg af Tang Kristensen. Da var han ”en meget fin Mand”, skriver Tang Kristensen. ”Han modtog mig ret venlig, men dog noget afmaalt. Han var dog saa naadig at laane mig nogle Optegnelser af hans gamle Faders (dvs.: Farfaders), som han havde liggende. At han havde en stor Købmandsforretning og var en velstaaende Mand, syntes jeg at kunne skønne”. (Minder og Oplevelser III S. 271. En hel Række Sagn baade af *A. H. Schades* og af den gamle Provsts findes i Danske Sagn).

Og der er endnu to unge Morsingboere, der har optegnet Sagn til Sv. Grundtvig. Proprietær *I. C. Overgaard* paa Skarregaard i Sejerslev, formodentlig Søn af den *I. C. Overgaard*, der i 1833 købte Gaarden⁸), sendte i 1855 som Elev paa Rødding Højskole fire Blade med tretten Sagn (de 8 trykt i Danske Sagn), optegnet ”saaledes som de gaar i Folkemunde”. Det var jo i det hele taget mest de unge, der tog sig af Sagen, hvad enten det nu var i Skolen eller hjemme, de havde faaet Interesse for den. Begge Dele kan være Tilfældet med *Frode O. W. Rambusch*, født 1859 i S. Omme som Søn af Pastor *E. V. A. Rambusch*, der i 1871 forflyttedes til Ø. og V. Assels paa Mors. Hans Forældre var ligesom Bruhns paa Rybjerg gode Venner af Vilh. Birkedal, der havde viet dem. Men det er dog vist snarere hos sin Lærer i S. Omme, den unge *P. Kristensen*, Drengen har faaet den første Tilskyndelse til at optegne Folkeminder; *Kristensen* havde nemlig paa Staby Højskole været en god Ven og ”Sluf” med *P. Kr. Madsen*, der er en af Grundtvigs bedste Optegnere⁹). I et Brev til Sv. Grundtvig nævner *Madsen* ogsaa ”den vakre Gut” *Frode* som en Dreng, der ”har stor Lyst til saadanne gamle Sager”. Og denne Lyst har aabenbart fulgt ham ogsaa siden, da han sad i en stor Stilling som Direktør for *Rambusch Decorating Company* i New York. Lige til sin Død - han døde ret pludselig under et Besøg i København 1924 - stod han i Forbindelse med Dansk Folkemindesamling og sendte Optegnelser dertil, og i *P. Hennings Bog om Slægten Rambusch* (1926 S. 40) faar han et Skudsmaal, der udmærket falder sammen med, hvad vi ellers ved om ham: at han havde en fortræffelig Hukommelse, særlig for nordisk Historie, Sagn og Poesi, ofte talte ved Møder og udenad kunde fremsige lange Digte. En Række af hans Sagn fra Mors er trykt i Saml. t. jydsk Hist. og Top. IX (1883) S. 347-61.

En helt ung Mand var ogsaa *Thys* Folkemindesamler fremfor alle, *H. Anton Bering*. Han var Apotekersøn fra Sønderbjerg og sendte i 1856 som Kontorist i Mariager og senere, da han opholdt sig i

⁸ Se Traps Danmark V 1924.

⁹ Se *H. Ellekilde* i *Lærerne og Samf. I* (1913) S. 46-50 og i ”Breve fra en dansk Folkemindesamler”, Danm. Folkeminder Nr. 15 (1917).

København for at studere til dansk Jurist, over 100 tæt beskrevne Blade til Sv. Grundtvig, hvem han ogsaa synes at have truffet personligt. Men allerede i 1859 døde han, næppe 20 Aar gl.¹⁰). Enkelte af de Sagn, han optegnede, blev trykt i Gl. danske Minder III (Nr. 91-98) sammen med et af hans Æventyr, "Præstekonen, der ingen Børn vilde have" (Nr. 6). Men ellers har Tang Kristensen trykt det meste i Danske Sagn, Jy. Almuelliv, Molbo- og Aggerbohistorier og Danske Børnerim.

Fra Thy har ogsaa Vicekonsul *J. L. Griishauge* i Thisted sendt en Række Vise- og Sagnoptegnelser 1858. Han skriver derom: "Med sand Glæde har jeg læst "Gamle danske Minder" (ligeledes Kæmpeviserne). Hoslagt tillader jeg mig at fremsende nogle Optegnelser, der maaskee tildeels kunne tjene som Bidrag til Samlingen, for hvilken jeg fremdeles efter min ringe Meddelelsesevne interesserer mig". En Kæmpevise og et Sagn blev trykt i Gl. danske Minder III (Nr. 2 og 142), et andet af Sagnene i Tang Kristensens Danske Sagn III (Nr. 2423).

Over 20 Aar efter sendte endelig Forfatteren *Sigurd Hjorth Müller* et Par Skæmteviser og Sagn fra sit Barndomshjem i Snedsted; to af dem er trykt i Tang Kristensens Skæmteviser 1903. Hans Fader var Pastor Chr. Müller, der var en god Ven af Pastor J. Kr. Lindberg i Tingsted, begge N. F. S. Grundtvigs trofaste Disciple. Det er morsomt at lægge Mærke til, at ligesom Fædrene fulgte gamle Grundtvig, følger Sønnerne Sv. Grundtvig: Lindbergs to Børn, Niels og Elise, er to af dennes allerbedste Optegnere. Sigurd Müller studerede først Medicin, men tog siden Magisterkonferens i Æstetik (1872) og underviste en Tid i Dansk ved Borgerdydsskolen, til han i 1886 udnævntes til Rektor for Latinskolen i Kolding (til 1901, død 1918). Foruden flere æstetiske Arbejder har han forfattet baade Digte og Oversættelser samt udgivet forskellige Skolebøger¹¹).

Efter disse korte Oplysninger om de Kvinder og Mænd, der har optegnet Sagnene, kan vi nu gaa over til Sagnene selv, i den tidligere anførte Orden. Forkortelsen DFS henviser til det Sted i Dansk Folkemindesamling, hvor Originaloptegnelserne findes, DS til Tang Kristensens Danske Sagn.

Maleren fra Irup.

Paa Herregaarden Irup var der engang en Maler, som var saa udmærket i sin Profession som ingen paa den Tid. (Paa Irup, sagde Fortælleren, skal der endnu findes Malerier af ham, som ingen Maler kan male Mage til). Denne Maler foretog sig engang en Reise til Thyholm og leiede i denne Anledning en Mand til at kjøre med sig. De kom paa Veien forbi Thybjerg (i

Lyngs gaar Vejen endnu forbi), og der bad Maleren Manden at holde og binde Hestene, da han vilde besøge sine Venner og Frænder i Thybjerg. Manden studsede og gjorde store Øine, men Maleren bad ham følge bag efter og ikke frygte. Med Forundring saae Manden Bjerget aabne sig for dem, og han gik derind bag efter Maleren og saae smukke Værelser og mange Folk, som strax mødte ved deres Indtrædelse og tog godt imod Maleren. Der blev sat Mad paa Bordet for dem, og tilsidst blev de skjænkede med saa fine Vine, at Manden yttrede, at han aldrig havde smagt Mage dertil, hvilket de Underjordiske gjerne vilde tro, da de, som de sagde, havde hentet Vinen i Frankrig den foregaaende Dag. (DFS II 449, optegnet 1857 af H. A. Bering efter Gdr. B. Bundgaard i Søndberg).

Ellefolkene i Thybjærg udvandrer.

De er da nøj, hvehr vedd, te der haar væt Ælfolk i Thybjerre, aa no skal e fotehl, hudden di kam defræ. Folk hehr i e Land var bløvven fo moi oplyst, aa so maatt di aste. Men di kund ett jenner kom øver e Suvnd, aa deffor fik di e Mand a den veistest Ste o Thyholm te aa hjælp dem, aa de gjovv han tegavn. Han gik me dem te e Suvndgaard aa spuhr, om han kund kom Øver. De var nøi etter e Suel var nir, aa val saa mørk som de bløv, aa e Kaahl vild ha taan e Bued, men han saah, de ti fik aa brogg e Færri. De gjovv di, aa di roved aa di roved, di roved e hiel Næt, aa de var saa tong, de di slæbt mei, te de va nær aa haad gaan ild til. De vaar te nøi fa Daa, da var di ve e nar Land aa trak saa e Færri op, aa me de samm soh di e Stodder, der haad fot dem te aa rov. Ham var di nøi gal ve, men han saah: "Stil, hva va'ed, I rovv mei? Dær ka I si unner mi Hat, e seir ingenting. Den Guidsko kan I ta, e ska ha den aa'en". Sødten er'ed fotold, aa de ka værr de samm, for alti haar der væt Rigdom i den Ste, aa e Guldsko er der nok ino, om elles de maatt veddes, aa dem Folk dær haar alti'er hat me sødten nøi aa bestell. Nees haar di val osse, hvofo skuld der heies staa Grød o djer Kvahr? Dengaang e Færrikaahl soh unner e Hat, da var der saa manne Minnesker Øver o e Narbak i Hahsissel, te di skyvlt'en. Gu' ske Lov, de kommer jen ett ve! (XIII 284, opt. 1856 af Johs. Nielsen. Sml. DS I Nr. 1365).

Smeden i Thybjærg.

De er heller ett saa moi skjøn aa værr væt Thybjerre om Avten, for de haar væt flier Gaangg, e Høvdrengg haar hør, hudden en Sme haar banked. (XIII 284, opt. 1856 af sm.).

Nissernes Overfart over Ottesund.

Engang boede der en Færgemand ved Ottesund, til hvem der en Dag kom en ham ubekjendt lille Person og bad, "at Færgemanden for en god Betaling vilde færgø over hele den kommende Nat", hvilket Færgemanden lovede. Da Aftenen kom, indfandt den

¹⁰ Se J. Vahls Slægtetog over Afkommet af Pastor Vitus Pedersen Bering i Rind (1893) S. 4.

¹¹ Se S. Dahl og P. Engelstofts Dansk biogr. Haandleks. og Brickas Biogr. Leks. XI S. 610.

fremmede Person sig igjen og sagde, at nu kunde de begynde med Overfærgningen. Færgen blev derpaa bragt til Landgangsbroen, og efter et lille Ophold sagde den fremmede, at nu var Færgen ladet, og de kunde begynde at ro, endskjønt hverken Færgfolkene eller Færgemanden bemærkede, at der var noget i Færgen uden dem selv og den fremmede. Der de kom til den anden Side, sagde igjen den fremmede efter et ganske kort Ophold, at nu kunde de seile tilbage. Saaledes fortsattes Overfærgningen hele Natten, og den fremmede var bestandig med i Færgen. Færgfolkene mærkede næsten ikke, at de havde noget at ro med den Nat (Færgen var saa let som en Fjeder). Henimod Dagningen sagde den fremmede, at nu var Arbeidet udført, og at Færgemanden vel saa gjerne vilde see, hvad han havde bestilt i Nat; med det samme satte han sin Hat paa Færgemandens Hoved, og nu saae han en meget stor Vrimmel af ganske smaa Mennesker, hvilken strakte sig lige fra Landgangsstedet til Nørrebak (en Gaard i Humlum, 14 Mil). Færgemanden blev ogsaa godt belønnet for det Stykke Arbeide; thi da han saa kom hjem, stod der en Skjeppe Penge paa hans Bordende.

Grunden til Nissernes Udvandring var de mange Kirker, som bleve opførte; ”thi”, sagde de, ”der er Kirker her, og der er Kirker der, og Kirker alle Vegne”. (II 448, opt. 1857 af H. A. Bering efter Gdr. B. Bundgaard. Nævnt DS I Nr. 1353).

Dværgene udvandrer til Mors.

For mange Aar siden var der stor Vandring mellem Dværgene. Færgemanden ved Fegesund i Limfjorden hørte saaledes en Nat en Stemme raabe udenfor hans Vindue, at han skulde rejse sig og ro over. Han vægrede sig noget derved, da han ingen Folk saae, men han maatte dog ud til sin Baad og roede over til Mors. Han kunde ikke se, at han havde nogenting i Baaden, men han kunde mærke, at den var meget haardt ladet, da den var færdig at synke. Det var Dværgene, han havde roet med, da de, som de sagde, ikke længere kunde være nordpaa for Klokkesang og Ding Dang, og Guds Ord fik for meget Magt; derfor maatte de nu sydefter. En Tid efter skal det samme være foregaaet ved Sallingsund, da de igjen maatte forlade Morsø. (XIII 541, opt. 1853 af J. C. Overgaard).

De Underjordiske forlade Mors.

For et Hundred Aar siden blev der en Nat ført flere Færger fulde af Bjergfolk og Ellefolk over Sallingsund. Færgemanden havde sluttet Bestemmelse med en af dem, som havde været der i Forveien og sagt, hvad Tid Overfarten skulde skee. Den bestemte Nat kom de til Sundet, og saa hoppede de, saa mange der kunde være, ned i Færgen, som da bragte dem til Salling. Da man spurgte dem, hvorfor de reiste, svarede de, at de ikke kunde være her længere for den megen Kling-ling. Men hvorhen de reiste, har man

aldrig hørt siden. Færgemanden blev en rig Mand af de Penge, han fik for at føre Bjergfolkene over. (XV 180, opt. 1854 af A. H. Schade).

Dværgenes Rejse fra Mors.

Mors skal, efter hvad de gamle fortæller, i fordums Dage have været meget opfyldt med Dværg og smaa Puslinger, som boede rundt om i de mange Høje og Bakker; men da Kristendommen blev indført, og der blev bygget saa mange Kirker med Klokker i, kunde de ikke udholde at være der længere. Der fortælles, at een af Anførerne for dem besluttede at lægge Bro over Vilsund, saa de kunde komme over til Ty. I den Hensigt fyldte han da sin ene Bulvante med Jord, men da han kom derned til Fjorden, slap der Hul paa Vanten, saa han tabte det, men deraf blev de store Sundøer, som naaer langt ind i Fjorden og letter Overfarten, men nu opgav han Bestemmelsen, da han ikke havde noget at bære Jord i længere. Nu maatte de altsaa have Færgemanden til at sætte dem over, men han maatte ikke selv vide, hvad han roede med, før de var komne over. Han roede da i to Dage og Nætter; saa snart han kom til Land, var Baaden fyldt paany, men han kunde ikke se, hvad det var med. Men da endelig de sidste var komne over, tog en af Dværgene sin Hat af sit Hoved og satte den paa Færgemandens: saa kunde han se, hvad han havde roet med. Der var saa stor en Mængde, at de fyldte baade Bakker og Dale saa langt han kunde se. (VII 428, opt. 1870 af Fr. L. Grundtvig, vist efter Marie Sandahl. Trykt forkortet DS III Nr. 259).

Hønberg-Bakke.

Paa Landevejen mellem Landsbyen Skinnerup og Thisted, særdeles paa Hønberg-Bakken, skal det ikke være rigtig fat. En Nat kom der en Kjøbmand af Thisted ridende, da stod Bakken i lys Lue. Hvad havde han at gjøre: i Galop til nærmeste Bondegård, fik Folkene paa Benene, bevæbnede med Høtyve, Møggrebe og Stager, og begav sig saa i Spidsen for disse til den farlig berygtede Borgbakke, - dog denne Gang fik de tapre ikke deres Mod behov, thi Lyshylstret hidrørte fra et Læs Sild, der var væltet i Grøften; men ellers siger man forvist, at der paa dette Strøg vandrer en hovedløs Hest eller en brølende Løve, der nok ikke skal være god at møde. (VII 196, opt. 1858 af J. L. Griishauge).

Spøgelsessvinet i Hunsbjerg.

I Hunsbjerg mellem Aarup og Gjersbøll skal ellers ogsaa være Spøgen; der skal være seet et Sviin der engang. Det var just om Julen, og Folkene af Christen Christiansens Hus havde været ude i Besøg; stærk Frost var det, og et fiint Lag Sne var der paa Jorden. I det Lag de nu gaar over Hunsbjerg og hjem, saa hører de et Sviin komme gaaende der Vester fra: ”Øf, øf, øf!” sagde det, og saa kom det nærmere, og de kunde godt se det allesammen, for det var ikke saa lille

endda. Drengen vilde havt det ind til om Morgen, men Kvindfolkene bleve bange og toge Flugten hjem efter, og tilsidst blev han ogsaa forskrækket og løb med. Men saa kom Svinet bagefter helt hen til Døren; ”Drengen havde ligesom indbudt det ved det, at han vilde havt det ind”, sagde Manden. Men Døren fik de lukket, og det var i en Hast, og en Pind blev der sat for, og saa gjorde Svinet heller ikke videre ud af det, saa lod det dem være i Ro.

Men Drengen kunde alligevel ikke faa i sit Hoved, andet end det maatte været et virkeligt Sviin, og han stod tidlig op næste Morgen og saae sig godt for, om der ikke skulde være Spor i Sneen, men der var ingenting at see, og han kunde heller aldrig faa opspurgt, at der var nogen, der havde savnet sit Sviin. Sært nok er det, for det var stærk Frost, og et Sviin kunde ikke holde det ud ret længe i saadan en Kulde. (XVI 324, opt. 1858 af P. Uhrbrand).

Hovedløs So.

Imellem Søndberg og Serup - som skal have Navn af Sø, da nemlig noget af den Mose, som ligger mellem Søndberg Mark og Serup, engang skal have været en Sø, hvilket Navn noget deraf endnu benævnes med - er der en Bro, hvorover der skal gaa en hovedløs So. Samme Sagn fortælles om flere Broer i Thy. (II 427, opt. 1857 af H. A. Bering. Sml. DS I Nr. 666).

Spøgelshesten.

En Aften gik en Mand fra Thisted til sit Hjem ”Brønd”. Han var i en meget beruset Tilstand, gik undervejs og bandede og yttrede sig meget misfornøiet over, at han saaledes skulde gaae, og ønskede sig en Hest, at han kunde ride, som han syntes var meget bedre. Da han nu havde gaaet en Stund i den mørke Aften og vedblev at fortsætte sin Banden, kom der ogsaa pludselig en stor Hest til ham, som han straks satte sig op paa. Da han nu syntes at sidde rigtig godt, sagde han: ”Nu i Guds Navn!” men i det samme forsvandt Hesten under ham, og han maatte igjen gaae paa sine Ben. (XIII 542, opt. 1855 af J. C. Overgaard).

Havfolk.

Jo saamænd er der vistnok Havfolk til, skjønt jeg veed nok, at de lærde Folk nægte det, fordi de ingen har set endnu. Men hvad har de seet? De have jo dog aldrig været nede i Dybsens Vande og see, hvad der er, og der kan saamænd være mange Skabninger, som aldrig komme saa høit op, at vi kunne faa dem at see. Jeg tror nu egentlig ikke paa Havfolk, men hvad vi forleden Aar hørte deroppe fra Norge, saa veed jeg dog ikke, hvad jeg skal sige om det. Der var jo en Fisker ude at fiske sig lidt, kanskee han ”dorrede”¹²), for han var alene. Nok er det: han fik da snart noget paa Krogen, og saa halede han jo til. Men han havde

nær tabt Snoren af Forskrækkelse; thi det var et Menneske, han halede op. Det saae da ud som et Menneske og klagede sig ynkeligt og bad, at han dog vilde skaane dets uskyldige Liv. Og hvad han havde at gjøre - han fik jo Snoren skaaret over, og det var i en Hast, og han havde jo svært ondt af den stakkels uskyldige Skabning. Forskrækket var han vel ogsaa blevet, men det var jo dog ikke hans Skyld, at han havde fanget den; det var da en Trøst. Naa! han roede jo hjem det første, han kunde, og saa fortalte han jo den hele Historie. Og der blev jo et svært Staahei, for der kom reisende Naturforskere¹³) og andre høj lærde Herrer, og der blev fisket og pulset i en evindelig Tid, og de vilde jo da svært gjerne havt fat i saadan en Fisk; men den tog sig godt i Agt, baade den og dens Kammerater.

NB. Ogsaa om *Havslanger* har man noget at fortælle i Thy. (XVI 327, opt. 1858 af P. Uhrbrand. Tr. fork. DS II D Nr. 1).

Højbrudssagn. I.

Paa søndre Side af Kjølbygaards Mark oppe paa, hvad vi kaldte Bjerget, ligger tæt ved Vejen til Kløv en Høj, hvori man i min Barndom antog, der var Højfolk. Jeg har tidt som Barn siddet paa Højen en Sommeraften og tænkt, om ogsaa virkelig Højen var beboet af Smaafolk, som det kun er givet enkelte at kunne se, men jeg har aldrig hverken hørt eller set noget til dem. Gaardmanden, paa hvis Ejendom den laa, tænkte en Gang paa at jævne den og dyrke Jorden. Da han en Dag havde begyndt at grave Grønsværet af, skal han næste Nat have faaet Besøg af Smaafolk, der truede ham, at hvis han ikke inden Solnedgang dækkede deres Høj, skulde han inden to Døgn ikke have Tag over Hovedet. Manden lagde da atter Grønsværet paa og lod de smaa blive i Ro. (III 4, opt. 1856 af Conradine Bruhn).

Højbrudssagn. II.

Ved en Herregaard i Thy, der hedder Øland, ligger en temmelig stor Høj, hvortil knytter sig et Sagn, at dersom den jævnes eller udgraves, vil det bekomme Ejeren ilde. En fordums Ejer af Gaarden troede ikke, det kunde betyde noget, og havde tænkt at bygge en Vejrmølle paa den, havde ogsaa begyndt Forarbejdet ved at lade grave i Højen for i den at danne en Kjælder, men saa kom Røgteren næste Dag og bad Husbonden dække Højen igen, for han havde ingen Ro havt den Nat, de Underjordiske havde været hos ham og paabudt ham at sige Husbonden, at dækkede han ej strax Højen, vilde det gaa ham ilde. Manden troede ej, det havde nogen Fare, og vedblev at lade arbejde i Højen, men faa Dage efter døde han hel uventet. En senere Ejer af Gaarden var saa omhyggelig for Højen, at han i de skriftlige Bestemmelser for Forpagteren

¹² At fiske med en enkelt Krog.

¹³ Benævnelsen blev brugt, da det blev mig fortalt.

havde forbudt denne at grave eller paa nogen Maade forandre Højen. (III 4, opt. 1856 af sm.).

Smeden i Kløvhøi.

Norden for Borre (i Hvidbjerg) ligger en Høi, som kaldes Kløvhøi, i hvilken Høi der skal boe en Smed. (II 433, opt. 1857 af H. A. Bering). Sml. Gl. da. Minder III Nr. 95.

Højfolks Penge.

To Karle fra Hou By vilde en Vinteraften gaa til Legestue i Malle. Veien dertil gik forbi en Høi, hvorpaa der laae mange Potteskaar. Den ene Karl sagde da til den anden: "No ka do gaae lidt i fueraa, æ ska snaaer noe dæ". Imidlertid samlede den Karl, som blev tilbage, en Del Potteskaar i sine Lommer, og da han var færdig dermed, skyndte han sig at naae sin Kammerat, der snart var ved Malle By, saasom der kun er ½ Mil mellem disse Byer, og Høien laae nærmest denne. De kom da ind i Legestuegaarden uden mindste Samtale om, hvad der var skeet. Han, som havde samlet Skaarene, vilde, for Morskab, vise Legestuegæsterne, hvad han havde fundet eller rettere opsamlet paa Høien, og greb i Lommen for at fremvise, hvad han havde der, men blev behagelig overrasket ved at erfare, at alle Potteskaar vare blevne til store Sølvpenge. Skaarsamlere, der mærkede denne Forvandling, vilde nu ikke fremvise, hvad han havde, men undskyldte sig kun med, at han vilde gjække Forsamlingen. Han gav sin Reisekammerat et hemmeligt Vink, og de gik begge hen afsides. Da Reisetællen saa alle de store, blanke Sølvpenge, spurgte han heel forbauset: "Hvo haa do fot all di Pæng fraa?" "Ja", svarede den første, "saae do et all di Skaaer, som laae paa e Hyv, dem sku do ha taaen nuer aa lisom æ, saa ku do aassaa ha hat manne Pæng". "De Skaaer saa æ nok", sagde Kammeraten, "men æ troed et, di hai nøi aa betye". "Toe do dem ossaa allsammen?" vedblev han. "Et engaang e tredie Paat", svarede Skaarsamlere. "Da mo æ ossaa hen aa ha mæ nuer", sagde Kammeraten og ilede, saa stærk han kunde, til bemeldte Høi; men saa æ ikke et eneste Skaar. Noget slukøret kom han nu tilbage til sin Kammerat og fortalte da, at han "ingen Held hai faat a si Gaang; dæ va slet ingen Skaar aa si". "Ja, saa maa e Hyvfolk ha taaen dem ind ijen", svarede Skaarsamlere, "fo dæ va som saa manne, da æ gik fraa e Hyv. Æ ska elles ossaa fotæll dæ, hva æ ha hõt aa sej a gammel Folk: Hyvfolk legge somtier djer Pænnng ud om e Nætter, saaval som ossaa om e Day, for at de et ska røst, men for at vi et ska kinn dem, skaabe de dem om te Potskaar, som di var i Avten, te Flæntstien aa Glasstumper". "No skal æ olle læ nøi lægg paa en Hyv mier", svarede Kammeraten, "men læ vos no ind aa faa vos en Dands, aa alle læ vos fostaæ mæ, hvodan de æ gaaen vos". (IX 235-36, opt. 1855 af C. Jensen).

Den brækkede Ovnrage.

Engang gik der en Mand og pløjede paa en Høi (paa Mors). Her fandt han en Ovnrage, som var brækket; den skarede han sammen. Da han kom igen, stod der paa Høien en Tallerken med Fine-Melmader, som smagte ham fortræffelig. (VII 429, opt. 1870 af Fr. L. Grundtvig efter Marie Sandahl).

Trolden i Saljerhøi.

I Flade er der en Gaard, som nu kaldes Pleidrup, men som i gamle Dage skal have heddet Pløiøp, hvilket Navn den fik, da der var Bjergfolk i Landet. I Nærheden af Gaarden ligger Saljerhøi, hvor der dengang var Hede, og i den boede der en Bjergmand, som var lige saa berømt for sin Styrke som for sin Dumhed. Paa Heden laa der et lille Hus, som tilhørte en Mand ved Navn Ole og hans Kone Ingeborg. Ole og Bjergmanden talte ofte om, at det dog kunde være godt at faa Heden opdyrket, men da ingen af dem havde Heste eller Stude, var der ikke andet for, end at de selv maatte trække Ploven og Ingeborg styre den. Før Arbeidet begyndte, havde Ole imidlertid indrettet Ploven saaledes, at Bjergmanden uden at vide det kom til at trække det meste. Nu begyndte da Pløiningen; de begyndte oppe paa Høien og gik nedad, men da de skulde op igjen, syntes Bjergmanden, det var alt for svært. Han sagde derfor til Ingeborg, at de ingen Fure vilde have opad, men Ole, som havde mindre Arbeide, sagde bestandig: "Pløi op, pløi op!" og deraf fik Gaarden sit Navn. Da de nu havde faaet Heden pløiet, raadslog de om, hvad de skulde saa i den, men de bestemte sig snart til Gullerødder. Henad Foraaret gik Trolden ud paa Marken for at se til Sæden, og da han saa, hvor stor Toppen var, og hvor lille Roden var, tænkte han ved sig selv: "Toppen vil jeg have, hvor stor kan den ikke blive inden Høsten?" Da nu Høsten kom, overlod Ole ret gjerne Toppen til Bjergmanden, men da denne mærkede, at han havde taget sig selv ved Næsen, lovede han sig selv, at han næste Aar skulde passe bedre paa. Næste Aar saaede de Hvede, og henad Foraaret gik Bjergmanden igjen ud for at se til Sæden. Da han trak et Straa op, syntes han, at Roden var bedst: Kornet, som havde ligget hele Vinteren i Jorden, var svulmet op, medens Straaet endnu kun bestod af et lille grønt Blad. Saa blev han enig med Ole om, at han skulde have Roden. Da Høsten kom, mærkede Bjergmanden nok, at han var narret, men han maatte jo finde sig deri. Tredie Aar lagde de Kartoffler. Denne Gang vilde Bjergmanden ikke have Udbyttet delt, men nu vilde han slaas om det hele, og for rigtig at sætte Skræk i Ole lagde han en Sten i sin Slynge og kastede den mod Skjoldborg Kirke i Thy, hvis Klokke han ikke kunde lide, men Stenen gik itu paa Veien, og det ene Stykke faldt ved Høien, medens det andet Stykke faldt i Limfjorden, hvor det ligger den Dag i Dag. Da Høsten nærmede sig, bestemte Bjergmanden en Dag, paa hvilken det skulde afgjøres, hvem Sæden skulde tilhøre. Nu blev

Ole hed om ørene, og da Dagen kom, krøb han i Skjul, men Ingeborg vilde prøve, hvad hun kunde udrette ved Snildhed. Hun slagtede et Lam, tog Leveren og Tungen og bandt dem paa sit Bryst og knappede sine Klæder over dem, og da Bjergmanden kom, jamrede hun sig frygtelig og fortalte, at Ole var saa ond ved hende. I Nat havde han mishandlet hende slem, og hun viste, da hun knappede sine Klæder op, hvordan hun saa ud paa Brystet. ”I Dag”, sagde hun, ”er han henne at faa lagt haardt Staal i sine Negle, saa véd jeg ikke, hvordan det skal gaa mig”. Da Bjergmanden hørte, at Ole var saa grusom, sagde han til Ingeborg: ”Hils du din Mand, han maa gjerne beholde hele Sæden, i Morgen reiser jeg over til min Broder i Aasbjerge”. (VII 426, opt. 1870 af sm. efter sm.).

Karby og Heltborg.

Lige overfor Heltborg i Thy ligger Karby paa Mors. Engang krigedes Folkene i de to Sogne med hinanden, og det var med Sten, som de kastede over Fjorden; thi den Gang var Folk anderledes store og stærke, end de nu er. Men Morsingerne kom til kort; thi deres Sten kunde ikke naa helt i Land: de bleve liggende i den vestlige Side af Fjorden, og der kan man se dem endnu. Men det er ikke Sten, nej: de ere saa store som Huse og Høstakke, saa Morsingerne var nogle dygtige Karle alligevel, og derfor kaldte man ogsaa deres By ”Karleby” (Karby). Men Thyboerne vare derimod rene Helte; thi de fik deres Sten helt over paa Morslands Siden, og derfor blev deres By kaldt Heltborg, som den hedder det endnu. (XVI 326, opt. 1858 af P. Uhrbrand. Tr. fork. DS Nr. 105).

Thisted Kirke.

Fra Thisted Kirke til det forhenværende Kapel ved Drasbak - hvoraf der endnu findes Rudera -, der ligger c. $\frac{1}{8}$ (Mil) i vestlig Retning fra Kirken, paa staar Sagnet paa det bestemteste, at der har været en Løngang. (VII 196, opt. 1858 af J. L. Griishauge).

Ydby Kirke.

I det sydlige Thy ligger Ydby Kirke i Ydby Sogn; den er noget simpel bygget og er to Gange brændt; men Sagnet siger, at naar den tredie Gang er brændt, skal der i den store Høi, der er paa Kirkegaarden, findes saa stor en Skat, at man derfor kan igjen opbygge den. Høien er temmelig sunken i Toppen. (III 4, opt. 1856 af Conradine Bruhn).

Ydby Kirke.

Ydby Kjerck er hverken saa møj stuer eller saa møj gammel, men iløvl kund mi Oldmor fotehl en slem Hobben Krønneker om den Kjerck. No haar e glemte e fljeste aa'em, aa e vedd ett antt, ind der er en Hyv o e Kjerregor nueren e Kjerck, aa den er nøi bevendt, for e Kjerck er brojen tov Gaang, aa der er spaa, te en skal

brindd jen Gaang til, aa so er der saa møj Gul i e Hyv aa bøg en op fuer. Sødde seier di da.

I gammel Davv var der en Lindvorm ve den Kjerck, den vuhst aa bløvt starr i starr, aa 'en gjov saa møj Undt, te de var gryvle. Men der var en Mand i e Naabolav, der fand o Raa. Han føi en Tyrkal op, aa den ga han de nysmalked Mjælk i fier Aar, en vild drekk. Der var ett air ind e Malkepiig, der kund komm te'en, for'en var rænn mandhvolm, men de bløvt en Støk Kaal. So var'ed jen Daa, e Mand saa te e Piig: ”Ta no e Tyr mei op o e Kjerregor aa go do sjel derind, saa blyver der vees Spil ve'ed”. Der e Lindvorm saa soh æ Piig, vild'en rænn ha splet hind ai. Men de bløvt æ Tyr vaar, aa han kam hind te Hjælp, for han ga se te aa slaahs me e Vorm, aa e Endd bløvt sødden, te e Tyr vand Seier, aa saa kund Folk da komm te Kjerck ijen. Men de skuld e val ha fotold, te e Lindvorm var tesistt saa lang, te han kund novv ronnd om et Kjerck aa indda bejh i hans Haall. (XIII 286-87, opt. 1856 af Johs Nielsen. Tr. fork. og paa Rigsmaal DS III Nr. 2386).

Søndberg Kirke.

Da Søndberg Kirke skulde bygges, havde en Mand ene paataget sig dette Arbeide og lovet at skaffe Kirken færdig til en bestemt Tid; men Arbeidet vilde ikke gaae for ham, da alt, hvad han opførte om Dagen, faldt ned om Natten. Efter at der i længere Tid saaledes var spøgt med Byggemesteren, vandrede han en Aften i en sørgmodig Stemning ud, henover Finds Hede (et Stykke Jord $\frac{1}{8}$ Mil nordvest fra Kirken, som ingen nu kan mindes at have været Hede). Der kom en fremmed Mand til ham, som spurgte ham om, hvorfor han saae saa sørgmodig ud. Efter at Byggemesteren i længere Tid havde forsøgt at undvige den fremmedes Spørgsmaal, rykkede han endelig ud med Sproget og fortalte sin Forlegenhed. Den ubekjendte fremmede tilbød nu at ville paatage sig Arbeidet paa det Vilkaar, at naar Kirken var færdig, skulde Byggemesteren sige, hvad den fremmede hed, og kunde han ikke det, da skulde han (Byggemesteren) tilhøre den fremmede. I sin Forlegenhed indgaaer Byggemesteren paa Konditionerne, og fra den Tid begyndte Kirkens Opførelse for Alvor at skride fremad. Ligesom Kirken nu nærmede sig sin Fuldendelse, saaledes svandt ogsaa Byggemesterens Sindsro, da han ræddedes for at tilhøre den ubekjendte.

En Aften vandrede han i en ligesaa sørgmodig Stemning som forhen igjen over Finds Hede og grundede over, hvad vel den fremmede kunde hedde. Da der paa Heden var en Høi, Finds Høi kaldet (som for kort Tid siden er jævnet med Jorden), satte han sig ved samme. Da han havde siddet der lidt, hørte han, at et Barn græd ind i Høien, og at Moderen tyssede paa det og vilde tale det tilrette med den Underretning: at nu var Kirken snart opført, og saa kom Find Fa'r hjem med Mands Kjød. Byggemesteren reiste sig strax, da han hørte de Ord, og vandrede til sit Hjem med lettet

Hjærte. Dagen efter besøgte han Kirken, og da den fremmede Mand netop da lagde den sidste Steen i Kirken, raabte han op til ham: "Find, der satte du den Steen vind!" Han havde aldrig saasart sagt disse Ord, før Find for bort, og Byggemesteren saae ham aldrig siden.

For flere Aar tilbage har jeg hørt ovenstaaende Sagn, men noget anderledes. Saaledes skal, efter hvad jeg kan erindre deraf, Trolden Find eller den ubekjendte Mand have boet i Baunhøi, en Høi norden for Søndberg Kirke, og ved samme Høi var det, at Byggemesteren havde lagt sig, og hvor han hørte Finds Navn. Ligeledes skal den Steen, som Find sidst vilde sætte i Kirken, have været den øverste paa nordre Side af Taarnet.

Bjælkerne i Søndberg Kirke skulle være hugne i Rokjær Skov. Skovene paa Thyholm ere blevne ødelagte af Fjenderne, som stak Ild paa dem, fordi de hindrede deres Fremgang. (II 449, opt. 1857 af H. A. Bering efter Gdr. B. Bundgaard. Tr. fork. DS III Nr. 946).

Ljørslev Kirke.

I Ljørslev Kirke er der Spor af den gamle Klengenbergs Virksomhed. Han oprettede Postvæsenet, eiede Høj riis, Glomstrup, Blidstrup og Dueholm, og Kirken i Ljørslev er overordentlig smukt pyntet. I Kirken er der 12 Malerier, skjænket af ham og Frue, som forestiller Scener af Jesu Liv. Et forgyldt Epitafium med deres Gravskrifter hænger i Taarnet, og der staaer 2de Steenkister af det saakaldte norske Marmor, smukt udhugget med Engle i Basrelief og mange Ting paa, samt hvilende paa fire Stenløver hver. Deres Vaaben er flere Steder anbragt i Kirken, forgyldte, og har holdt sig godt vedlige. Kirken er lille, men med Prydelser har der været ødslet; nu er det imidlertid noget ramponeret. Kisterne skal efter Kjenderes Dom være et Sidestykke til Stenkisten om de kongelige Begravelser i Roskilde. (V 60, opt. 1862 af P. Christensen).

Vestervig Kloster.

Saaledes kaldes endnu en Gaard i Landsbyen Vestervig, en Mil nær Agger Kanal, i Thyland. Den var, som Navnet jo viser, i gamle Dage et Kloster og støder lige op til Kirken. Munkene der havde ikke det bedste Ry for Sædelighed; om de fortjente alle at mistroes, er vel tvivlsomt; en af dem viste i det mindste, at Guds Ord var kuns paa hans Læber og ikke i hans Hjerte, idet han forhaanede en retskaffen Kone der i Landsbyen. Hun gik strax til sin Mand og fordrede Krænkelsen hævnnet; denne iler blussende af Vrede afsted for at oplede den skinhellige Munk, der just knælede for Alteret. Stedet, hvor han traf Munken, havde ingen formildende Indflydelse paa Manden, som farvede Kirkens Gulv med hans Blod, og endnu sees disse Blodspor undertiden, især naar en eller anden Ulykke skal hjemsøge Landsbyen. Man har

brudt Gulvet op og lagt nye Steen i Stedet; det hjælper intet, Blodpletterne komme dog frem igjen ved de sædvanlige Tider. (II 497, opt. 1855 af Jfr. Bernstorff. Tr. fork. DS IV Nr. 907).

Spøgeri paa Vestervig Kloster.

Endnu er der vel en Gaard, der hedder Vestervig Kloster, men Klosterbygning tænker jeg der er ikke at see længere, da Ejendommene ere deelte i to Gaarde, hvoraf nok ingen ligger tæt ved Kirken, som før var Tilfældet, da den udgjorde den ene Side i den store Gaard, den Fløi der saa i gamle Dage blev beboet af Nonnerne, stødte op til Kirken, og derfra havde de saa en lille Indgangsdør til Kirken. Senere blev Klosterfløien indrettet til Studestald; men hvad der kunde nyttes beholdt man, hvoriblandt var en Deel Træværk, hvorpaa Cellernes Nummer vare malede, og den lille Indgangsdør til Kirken; men i samme Kirke var der to store Døre, en til hver Side, og da den laae nærmest Byen, og det altsaa var langt kortere at gaa igjennem de to Døre end en lang Omvei om Gaarden, saa blev denne Gjennemgang ofte benyttet af Tjenestefolkene. Nu hændte det sig en Aften sildig, at Husjomfruen, idet hun kom ind i Kirken, blev en hvid Skikkelse vaer, der forfulgte hende op og ned ad Gangene, og først lod hende i Roe, da hun i sin Angst løb op paa Prædikestolen; der blev hun dog i opreist Stilling, og da straks efter et Par Karle komme den samme Vei, see de begge en bleg Skikkelse staae deroppe. Den ene vilde vide, hvad det var, men den anden trak ham i Armen og mente, det var en gammel Præst, om hvem man sagde, at han gik igjen. Som de nu stode der ubestemte, nærmer den hvide Skikkelse sig dem; men Karlene gjenkjendte i den en lille kjælen hvid Kalv, og saa gik de begge op paa Prædikestolen, hvor de isteden for et Gjenfærd traf den stakkels Jomfrue bevidstløs. Hun laae et langt Sygeleje og forvandt aldrig ganske den Skræk. (III 3, opt. 1856 af Conradine Bruhn. Meddelerinden ønskes ikke nævnt).

Vestervig Klosters Ødelæggelse.

For et Par Menneskealder siden boede i Vestervig Kloster en rig Adelsmand, som hed Peder Nielsen. Han var en streng Herre og pinte sine Bønder grusomt. En Dag havde en Mand fra Tyborøn forsømt at møde til det bestemte Klokkeslet; han blev da spændt i Polsbok¹⁴) paa 24 Timer. Imidlertid reiste Herren fra By, men glemte at befale at løse Manden; han blev liggende og døde i den Stilling. Peder Nielsen blev derfor dømt til Dødsstraf, men denne Dom vilde han modstaa paa alle Maader. Paa samme Tid laa der et Skib ved Kanalen, som havde en Guldkalv ombord; det hørte Peder Nielsen, og saa tog han Guldkalven og sendte den til Kongen, for at hans Dom skulde formildes. Det var Juleaften, han tog Kalven, Søfolkene Gud, og de lovede, at han skulde faa en

¹⁴ Vid. Selsk. Ordb.: "Polsk Buk".

lige saa sørgelig Nytaarsaften, som de havde Juleaften; de besluttede saa at brænde Gaarden (Klosteret). Det hørte ogsaa Peder Nielsen, og han svor, at det aldrig skulde ske. Han satte derfor Vagt om Gaarden baade Nat og Dag, men alligevel fik Skibsfolkene Leilighed til at hænge et Slags Lamper op i Forsalen, saaledes indrettede, at naar en gik dem forbi med Lys, saa tændte de an. Nytaarsaften, da Peder Niensens egen Datter vilde gaa op og kalde paa ham til Aftensmad, stak det Ild i Lamperne, og hele Gaarden stod med et i lys Lue, men Sorgen blev ikke stor, som Skibsfolkene havde ment, thi han havde et stort Jernskrin fuldt af Penge, det lod han fire Karle bære ud, og saa satte han sig ganske rolig paa det, røg af sin Pibe og lod Gaarden brænde. Guldkalven hjalp ikke lidt til hans Benaadelse, hans Dom blev formildet til Livsstraf, men den frakjøbte han sig ogsaa, med Undtagelse af, at han hvert Aar skulde til Kjøbenhavn og iføres Slavedragten med Lænker og det hele, og tillige at der aarlig skulde gives 12 Tdr. Byg til den Mands Familie, hvem han forudrettede(!), af det (dvs.: Klosteret), saa længe der er Blod af denne Slægt. Og det bliver leveret den Dag i Dag, Slægten er ikke uddød.

For fire Aar siden, da jeg tjente i Vestervig Kloster, levede der kuns en eneste Pige, og hun var meget svag, saa min Husbond troede at blive fri for denne Byrde, men Pigen blev rask og blev gift og har Børn, saa denne Slægt kan leve i mange Aar, og Mindet vil altsaa ikke dø om den strenge Hr. Peder Nielsen. Hans og hans Families Gravkammer er i Vestervig Kirke, og der er en Aabning i Muren, som aldrig kan lukkes, hvor godt og kunstigt de har prøvet paa at tætte den med Sten og Kalk, saa bliver den altid aabnet, og Sagnet gaar, at der skal Peder Nielsen have sin Gang. (VII 431, opt. 1870 af Fr. L. Grundtvig efter Marie Sandahl).

(Historisk Årbog for Thisted amt 1935, side 33-64)